

Tekst 1

Snelle leugens

- 1 De ogen neerslaan, wegstaren, stotteren, bedachtzaam praten, blozen en met vingers friemelen. Dat zijn de tekenen die verraden of iemand liegt. Elke politiemans, douanier of rechter kan de gedragingen opsommen die een leugenaar onderscheiden van iemand die de waarheid spreekt. Jarenlange training heeft hun geleerd de verbale en non-verbale signalen te herkennen ... Niet dus! Onderzoek uit diverse landen en onder verschillende personen die beroepshalve te maken hebben met het achterhalen van de waarheid, toont aan dat politieagenten, douanebeambten, rechercheurs en rechters niet beter dan leken in staat zijn vast te stellen of iemand liegt of niet.
- 2 Volgens de psycholoog dr. A. Vrij, auteur van het boek *De psychologie van de leugenaar*, is liegen een dagelijks verschijnsel. Gemiddeld vertellen we anderhalve leugen per dag. Mensen die geregeld liegen, worden als aangenamer gezelschap ervaren dan personen die vooral de waarheid vertellen. Daarbij gaat het natuurlijk wel om het soort leugen dat wordt verteld. Aperte leugens van een man die ontkent dat hij een minnares heeft, vindt men kwalijker dan liegen door niet alles te vertellen of door te overdrijven. Tweederde van de vertelde leugens behoort tot de categorie van de aperte leugens die de werkelijkheid ontkennen.
- 3 Velen denken ten onrechte dat ze niet goed kunnen liegen, maar ze vinden wel dat ze leugenaars goed kunnen ontmaskeren. Ook dat is niet terecht. Vrij: „We hebben de verkeerde ideeën over leugenaars. Zij vertonen niet éénzelfde vorm van gedrag. Het gedrag wordt vooral bepaald door het karakter van de leugenaar, maar ook door de ingewikkeldheid van de leugen en de belangen die op het spel staan.”
- 4 Mensen denken in het algemeen van zichzelf dat ze slecht kunnen liegen. Dat ze een hoofd als een boei krijgen, zenuwachtig met de handen gaan friemelen, de ogen afwenden en niet uit hun woorden komen. We blijken in het algemeen, volgens Vrij, juist heel goede leugenaars te zijn. „We kunnen best zenuwachtig zijn tijdens het liegen, maar we zijn in staat om de uitingen daarvan bewust en onbewust te onderdrukken.”
- 5 Vrij: „We leren al op jonge leeftijd liegen. Van verjaardagscadeautjes bijvoorbeeld, mogen we niet zeggen dat we er niks aan vinden. En we leren al vroeg liegen om straf te ontlopen. Ook in onze sociale contacten wordt van ons verwacht dat we niet al te eerlijk zijn.” We geven liever geen afbrekend commentaar als iemand vol trots een kledingstuk laat zien, dat onze keuze niet zou zijn. Ongeveer de helft van de leugens die mensen vertellen, dient het eigenbelang: om er zelf beter van te worden of om positiever over te komen. Een kwart van de leugens wordt verteld om anderen positiever over te laten komen en de rest dient beide doelen.
- 6 Mensen die gewend zijn te liegen of die de betreffende leugen helemaal niet zo erg vinden, zullen weinig non-verbale signalen uitzenden die de waarnemer kunnen doen denken dat er iets niet klopt. Pas wanneer een leugen ingewikkeld is en het liegbeest z'n hoofd er goed bij moet houden om zaken kloppend te houden, kunnen de antwoorden er langzaam en aarzelend uitkomen en zullen, vanwege de concentratie, hand- en vingerbewegingen verminderen.
- 7 Vrij: „Dat laatste is precies tegenovergesteld aan wat mensen denken dat leugenaars doen: met de vingers friemelen.” Ook de beroemde psychiater Sigmund Freud had ongelijk toen hij over een leugenaar schreef: „Als z'n lippen zwijgen, kwebbelt hij met z'n vingertoppen.” In feite moet je letten op veranderingen in het gedrag dat iemand vertoont wanneer hij of zij niet meer de waarheid vertelt. Praat iemand opeens sneller, of juist langzamer, dan kan dat een aanwijzing zijn dat er iets aan de hand is. Het hoeft overigens niet per se om een leugen te gaan. Het kan ook zijn dat een onderwerp wordt aangesneden waarover iemand liever niet praat.
- 8 Vrij heeft de resultaten van veertig onderzoeken naar non-verbale kenmerken van liegen in kaart gebracht. Gedragingen als wegstaren, glimlachen, gaan verzitten en met het lichaam draaien die mensen in de praktijk als kenmerkend voor leugenaars beschouwen, blijken geen enkele relatie met liegen te hebben. Wel kunnen kenmerken van het spreken - een hogere stem bijvoorbeeld - een leugenaar verraden. Het gebruik van stopwoordjes als 'uh' en langzamer spreken hebben een relatie met liegen. De leugen laat zich niet gemakkelijk betrappen.
- 9 Ook de polygraaf, die veranderingen in de zweetproductie en in de hartslag meet, is geen feilloze leugendetector. Zowel de vraag als de vraagsteller zijn van doorslaggevend betekenis. Niet alleen worden nogal wat schuldigen als onschuldig aangemerkt (tussen de 10 en 25 procent), ook het tegenovergestelde komt voor (rond de 10 procent). Vrij ziet de leugendetector daarom vooral als een bruikbaar instrument voor het selecteren van verdachten die nader onderzocht moeten worden, maar het apparaat is ongeschikt om te gebruiken als bewijs in de rechtszaal.
- 10 Analyses van de verhalen die mensen vertellen, bieden aanknopingspunten om leugenaars te ontmaskeren. Deze techniek is een vrij eenvoudige manier om aan de hand van iemands verhaal te bepalen of het waar is of niet en die staat sterk in de belangstelling van leugendonderzoekers. Centraal staat het aantal details dat iemand gebruikt bij vragen

- over situaties en gebeurtenissen. Uitgangspunt daarbij is dat bij ware verhalen het aantal details over de gebeurtenis groter is dan bij verzinsels.
- 11 Proefpersonen geven bij verhalen over meegemaakte gebeurtenissen meer zintuiglijke informatie over kleuren, geuren, geluiden en smaak dan bij verzonden verhalen. Ook noemen zij tijdens het spreken van de waarheid meer details over plaats en tijd. Geroutineerde leugenaars nemen daarom vaak een situatie in het hoofd die ze wel hebben meegemaakt of beschrijven een persoon die ze gezien hebben, maar niet op de plaats van handeling of het betreffende tijdstip. Ze kunnen voor de details dan op natuurlijke wijze putten uit eigen herinnering. Doet een leugenaar dat niet, dan vormen details een risico omdat ze onthouden moeten worden als het verhaal nóg een keer moet worden verteld.

12 „Perfecte ontmaskeraars zullen we echter nooit worden”, aldus Vrij. In het professionele circuit kan de combinatie van diverse ontmaskeringstechnieken en het laten varen van vooroordelen een grote verbetering opleveren. Maar leugenaars zullen zich aan de nieuw verworven inzichten van politie en justitie aanpassen en hun technieken verfijnen. Vrij: „In het dagelijks leven zullen veel leugens onopgespoord blijven omdat mensen te goeder trouw zijn. Een vereiste voor goede ontmaskering is achterdocht en dat is moeilijk, zeker ten opzicht van bekenden. Daarom ook zijn mensen niet goed in het opsporen van leugens van hun partner.”

*naar: Maarten Evenblij
uit: de Volkskrant, 5 september 1998*

Tekst 1 Snelle leugens

- Dr. Vrij maakt een onderscheid in soorten leugens.
- 3p **1** Noem *drie* soorten leugens die hij in alinea 2 aangeeft.
- Buiten de inleiding en het slot kunnen we de tekst verdelen in zes stukken.
- 1 *1* Het verschijnsel 'liegen'.
2 *2* Misvattingen over leugenachtig gedrag.
3 *3* Redenen voor leugenachtig gedrag.
4 *4* Non-verbale signalen.
5 *5* Verbale signalen.
6 *6* Competitie tussen leugenaars en ontmaskeraars.
- 1p **2** ■ Bij welke alinea begint deel 2 *Misvattingen over leugenachtig gedrag*?
- A Alinea 3.
B Alinea 4.
C Alinea 5.
D Alinea 6.
- 1p **3** ■ Bij welke alinea begint deel 3 *Redenen voor leugenachtig gedrag*?
- A Alinea 4.
B Alinea 5.
C Alinea 6.
D Alinea 7.
- 1p **4** ■ Bij welke alinea begint deel 4 *Non-verbale signalen*?
- A Alinea 5.
B Alinea 6.
C Alinea 7.
D Alinea 8.
- 1p **5** ■ Bij welke alinea begint deel 5 *Verbale signalen*?
- A Alinea 7.
B Alinea 8.
C Alinea 9.
D Alinea 10.
- 1p **6** ■ Op welke manier sluit alinea 11 aan op alinea 10?
- A Alinea 11 is een gevolg van alinea 10.
B Alinea 11 is een uitwerking van alinea 10.
C Alinea 11 vormt samen met alinea 10 een opsomming.
D Alinea 11 vormt samen met alinea 10 een tegenstelling.
- 1p **7** ■ Welke zin geeft de hoofdgedachte van deze tekst het beste weer?
- A Door gebruik te maken van diverse technieken kunnen we leugenaars beter ontmaskeren, hoewel zij hun leugenachtig gedrag zullen aanpassen.
B Liegen is een zo veelzijdig verschijnsel, dat er geen perfecte methoden bestaan om leugenaars te ontmaskeren.
C Non-verbale kenmerken, de polygraaf en gespreksanalyse leveren geen duidelijk bewijsmateriaal op voor kenmerken van het liegen.
D Volgens onderzoek kunnen mensen best zenuwachtig zijn tijdens het liegen, maar doordat ze al vroeg leren liegen, zijn ze in staat om dit bijna niet te laten merken.
- 1p **8** ■ Wat is de functie van de laatste alinea van deze tekst?
- A De lezer geruststellen.
B Een advies geven aan de lezer.
C Een conclusie geven.
D Een samenvatting geven.

- 1p **9** ■ Wat is het hoofddoel van de schrijver van deze tekst?
- A Amuseren.
  - B Informeren.
  - C Overtuigen.
  - D Tot handelen aansporen.

De schrijver van een tekst kan gebruikmaken van:

1 feiten;

2 een eigen mening;

3 meningen van anderen.

- 1p **10** ■ Waarvan maakt de schrijver van de tekst *Snelle leugens* gebruik?
- A 1 en 2.
  - B 1 en 3.
  - C 2 en 3.
  - D 1, 2 en 3.